

جغرافیا و روابط انسانی، زمستان ۱۴۰۰، دوره ۴، شماره ۳، صص ۲۵۵-۲۳۸

نقش حقوق شهروندی و دموکراسی در مدیریت سیاسی فضا

فرید عباسی^{۱*}، ادهم دهانی^۲

۱- دانشجوی دکترای تخصصی جغرافیای سیاسی، دانشگاه فردوسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه

جغرافیا، مشهد، ایران، faridabbasi@mail.um.ac.ir

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیای سیاسی، دانشگاه فردوسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه

جغرافیا، مشهد، ایران، environmentalgeopolitics@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۸/۰۸

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۷/۰۷

چکیده

حقوق شهروندی، بخشی از حقوق اساسی مانند مشارکت سیاسی است که ملهم از حقوق بشر در شکل نسبی آن است و در برخی از قوانین اساسی شکل ملی به خود می‌گیرد و به طور خلاصه آن بخش از حقوق اساسی است که رنگ تعلق و وابستگی به خود گرفته است. همچنین، حقوق شهروندی جزو حقوق اساسی هر شهروند اعم از مرد و زن است. این حقوق دارای ابعاد مدنی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و قضایی می‌باشد و شهروندان در هر بعدی به ایفای نقش می‌پردازند. در این راستا، مدیریت سیاسی فضا نیز جایگاه مهمی دارد. مدیریت سیاسی فضا در بعد ملی عبارت است از اداره سیاسی فضا به منظور دستیابی به اهداف ملی با دیدگاه همه جانبه، آینده‌نگر و راهبردی و با در نظر گرفتن محدودیت‌های طبیعی، انسانی و اقتصادی در فضاهای جغرافیایی (ملی و منطقه‌ای) و توسعه پایدار سرزمینی. شهروندان با شرکت در انتخابات به صورت مستقیم و غیر مستقیم در انتخاب رهبری، ریاست جمهوری، اعضای مجلس شورای اسلامی، رییس قوه قضائیه، اعضای شوراهای اسلامی شهر و روستا و نیز رییس شورای عالی امنیت ملی نقش ایفا می‌کنند و افراد منتخب با به اجرا گذاشتن سیاست‌های مختلف به مدیریت سیاسی فضا در پهنه کشور می‌پردازند.

واژگان کلیدی: حقوق شهروندی، دموکراسی، مدیریت سیاسی فضا

مقدمه

حقوق شهروندی در چند دهه اخیر به یکی از پیچیده‌ترین مسایل سیاسی و اجتماعی تبدیل شده است و توجه متفکران و سیاستمداران زیادی را به خود جلب کرده است. جایگاه حقوق برای حل موفقیت آمیز مسایل مهم حکومتی یعنی نیاز به امنیت اجتماعی، حفظ نظم و توزیع عادلانه منابع

حقوق شهروندی، بخشی از حقوق اساسی مانند مشارکت سیاسی است که ملهم از حقوق بشر در شکل نسبی آن است و در برخی از قوانین اساسی شکل ملی به خود می‌گیرد و به طور خلاصه آن بخش از حقوق اساسی است که رنگ تعلق و وابستگی به خود گرفته است. همچنین، حقوق شهروندی جزو حقوق اساسی هر شهروند اعم از مرد و زن است که در جوامع گوناگون میزان برخورداری از آن و آگاهی از آن در بین افراد متفاوت است (رمضان مقدم و اجاری و جانی‌پور، ۱۳۹۶). شهروندی را می‌توان رابطه‌ای بین فرد و دولت دانست که در آن طرف‌های مزبور به وسیله حقوق و تکالیف متقابل به هم وابسته می‌شوند. شهروندان از این بابت که به دلیل برخورداری از حقوق بنیادین عضویت تمام عیاری در اجتماع سیاسی یا دولت خود دارند متمایز از بیگانگان‌اند.

مدیریت سیاسی فضا

مدیریت عبارت است از فرآیند بکارگیری موثر و کارآمد منابع مادی و انسانی در برنامه‌ریزی، سازماندهی، بسیج منابع و هدایت و کنترل که برای دستیابی به اهداف سازمانی بر اساس نظام ارزشی مورد قبول صورت می‌گیرد (حافظ‌نیا و همکاران، ۱۳۹۰). سازماندهی فرآیندی است که طی آن تقسیم کار میان افراد و گروه‌های کاری و هماهنگی میان آنان به منظور کسب اهداف مورد نظر صورت می‌گیرد. سازماندهی سیاسی فضا فرآیندی است که طی آن بخشی از سطح زمین توسط مرز محدود و برای ایفای نقش‌های سیاسی سازماندهی می‌شود. در واقع، رویکرد سازماندهی سیاسی فضا، فضاهای جغرافیایی موجود در قلمروهای مشخص را شناسایی می‌کند و سپس تاثیرات کارکردی دولت در کلیه ابعاد مذهبی، سیاسی، فرهنگی، اجتماعی، رفاهی و خدماتی افراد را مورد مطالعه قرار می‌دهد. این مطالعات معمولاً در راستای ارائه بهتر خدمات و هماهنگ کردن واحدهای مختلف در راستای اهداف ملی، محله‌ای و بین‌المللی است. بر همین اساس، دولت‌ها چه در دوره‌های تاریخی گذشته و چه در حال حاضر، به تقسیم فضای سرزمینی جغرافیایی خود پرداخته و سازمان مناسبی را برای اداره

امور آن تدارک دیده‌اند که ضرورت و اهداف مهم آن عبارت‌اند از: اداره بهتر امور محلی و منطقه‌ای، کنترل سیاسی و اعمال نظریه‌ها و سیاست‌های دولت مرکزی و تحقق اهداف سطح ملی در فضاهای منطقه‌ای و محلی، فراهم سازی شرایط مساعد برای مشارکت مردم در سرنوشت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خود، ایجاد فرایندهای توسعه منطقه‌ای و بارورسازی ظرفیت‌های درون منطقه‌ای، عرضه خدمات مطلوب و ارتقای سطح زندگی و تامین بهینه نیازهای مردمی و محلی و ایجاد چارچوب فضایی مناسب برای تقسیم کار ملی.

همواره نقش سازماندهی سیاس فضا در قالب تقسیمات کشوری، در مدیریت صحیح فضای کشور و تعدیل و از بین بردن آسیب‌پذیری‌های ملی انکارناپذیر است و همچنین این تصمیم‌گیری‌ها می‌تواند در امنیت ملی، امنیت داخلی، ژئوکالچر، همگرایی قومی و مذهبی و در نهایت معادلات پیچیده ژئوپلیتیک منطقه تاثیرگذار باشد (محمدشاهی، ۱۳۹۸).

مدیریت سیاسی فضا به توسعه فضا، چه در سطح خرد و چه در سطح کلان هویت می‌بخشد تا بر پایه روندهای ایجاد شده، بهره‌برداری عقلانی از امکانات و توان بالقوه منابع طبیعی و انسانی در مسیر توسعه متعادل و موزون کشور و مناطق هدایت گردد. در واقع، مدیریت سیاسی فضا در بعد ملی عبارت است از اداره سیاسی فضا به منظور دستیابی به اهداف ملی با دیدگاه همه جانبه، آینده‌نگر و راهبردی و با در نظر گرفتن محدودیت‌های طبیعی، انسانی و اقتصادی در فضاهای جغرافیایی (ملی و منطقه‌ای) و توسعه پایدار سرزمینی. از آنجا که جغرافیا به مطالعه مناسبات پیچیده میان انسان و فضای جغرافیایی می‌پردازد، مدیریت سیاسی فضا نیز رابطه انسان با فضا را در حوزه مدیریت سرزمینی مورد مطالعه قرار می‌دهد (حافظ‌نیا و همکاران، ۱۳۹۰).

ژئوبشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

شهروند

در زبان فرانسه کلمه شهروند از شهر (*cite*) می‌آید و سیته از واژه لاتینی سیویتاس (*civitas*) مشتق است که تقریباً معادل کلمه (*polis*) در زبان یونانی است که به معنای شهر است. واژه شهروند در ادبیات ما واژه‌ای تازه و نو است به طوری که حتی در فرهنگ‌های عمومی مثل فرهنگ معین و عمید مورد بررسی قرار نگرفته است. در فرهنگ روز سخن شهروند به معنای «اهل یک شهر یا یک کشور» و در فرهنگ فارسی امروز شهروند را «کسی که اهل یک شهر یا کشور باشد و از حقوق متعلق به آن برخوردار می‌شود» تعریف کرده است. همچنین

در فرهنگ علوم سیاسی شهروند چنین تعریف شده است: «کسی که از حقوق مدنی یا امتیازات مندرج در قانون اساسی یک کشور برخوردار است» (امانت بهبهانی، ۱۳۸۰).

اما در اصطلاح شهروندی در بعد اجتماعی ایده‌ای است که در اروپای غربی زاده شد و در قرن شانزدهم همزمان با فراگیر شدنش انتشار یافته است. این مفهوم که بر اساس زندگی شهری در جوامع مدنی شکل گرفته عبارت است از عضویت در جامعه ملی که موجب به وجود آمدن مجموعه‌ای از حقوق برابر مبتنی بر عدالت می‌شود. شهروندی پایگاهی است که به تمامی افرادی که عضو تمام عیار اجتماع هستند داده می‌شود و این افراد همگی دارای جایگاه برابر و حقوق و وظایف و تکالیف متناسب با این پایگاه هستند. در واقع شهروندی موقعیتی است که شامل مجموعه‌ای از حقوق، وظایف و تعهدات است و بر برابری و عدالت و نیز استقلال دلالت دارد. امروزه شهروندی به شدت از نحوه نگاه معطوف به انسان بلوغ یافته، توانایی‌های وی و چگونگی شرکت دادن و سهم کردن او در وضعیت و سرنوشت حیات فردی، اجتماعی موثر است (طاهری، ۱۳۹۵؛ فلاح‌زاده، ۱۳۸۶).

در ادبیات گسترده نظریه‌های شهروندی، هسته مشترک تعاریف ارایه شده از شهروندی به شرح زیر است:

- ۱- نوعی پایگاه و نقش اجتماعی مدرن برای تمامی اعضای جامعه؛
- ۲- مجموعه به هم پیوسته‌ای از وظایف، حقوق، تکالیف و مسوولیت‌ها و تعهدات اجتماعی، سیاسی، حقوقی، اقتصادی و فرهنگی همگانی، برابر و یکسان؛
- ۳- احساس تعلق و عضویت اجتماعی مدرن برای مشارکت جدی و فعالانه در جامعه و حوزه‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی؛
- ۴- برخورداری عادلانه و منصفانه تمامی اعضای جامعه از مزایا، منافع و امتیازات اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، حقوقی و فرهنگی فارغ از تعلق طبقاتی، نژادی، مذهبی و قومی (بیات کمیتکی، ۱۳۹۷؛ محسنی، ۱۳۸۹).

انواع حقوق شهروندی

حقوق مدنی

این حقوق شامل موارد متعددی است، مثل حق آزادی، مصونیت از تعرض، آزادی بیان، مذهب، برابری در برابر قانون، ممنوعیت تبعیض بر اساس جنس، نژاد، منشا ملی یا زبانی حمایت از شخص در برابر اقدامات غیرقانونی دولت مثل حبس غیرقانونی یا کار اجباری.

حقوق سیاسی

حقوقی است که برای مشارکت فعالانه در فرایندهای آزاد حکومت ضروری است و موارد زیر را دربر می‌گیرد: حق رای و امکان تصدی مسوولیت در سطح حکومت، آزادی گردهمایی و تشکیل انجمن، آزادی دسترسی به اطلاعات و امکان فعالیت سیاسی.

حقوق اقتصادی-اجتماعی

حقوق اقتصادی-اجتماعی، که از آن به «عضویت کامل در عرصه اجتماعی جامعه» نیز تعبیر شده است، موارد زیر را در بر می‌گیرد:

حق مالکیت، حق کار کردن، برابری در فرصت‌های شغلی، حق بهره‌مندی از خدمات اجتماعی-بهداشتی، بهره‌مندی از تامین اجتماعی و استاندارد زندگی مناسب برای شخص و حمایت از شخص در مواقع بیکاری، پیری و از کار افتادگی.

حقوق فرهنگی

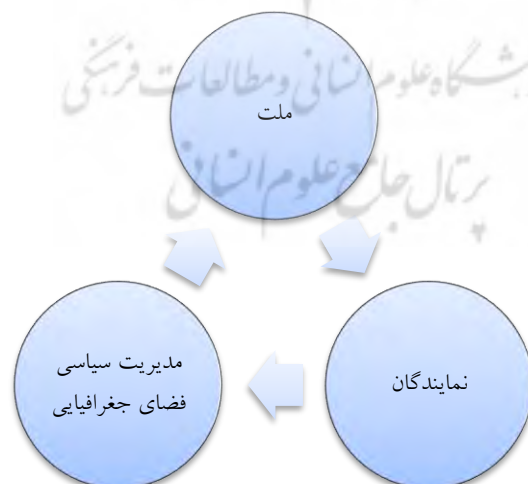
حفاظت از فرهنگ و زبان اقلیت‌ها، حق دستیابی به فرهنگ و زبان اکثریت، حق داشتن سنت‌ها و شیوه‌های زندگی متفاوت، حق داشتن ارتباطات فرهنگی و بین‌المللی، احترام به تفاوت‌های قومی و فرهنگی و برابری در آموزش از مهم‌ترین حقوق فرهنگی است.

حقوق قضایی

بهره‌مندی از اصل برائت، حق دفاع، دادرسی عادلانه، حق اعتراض به تصمیمات قضایی، رسیدگی علنی و بدون تبعیض، حق دسترسی به ادله قضایی، اصل قانونی بودن جرائم و مجازات‌ها، حق جبران خسارات ناشی از اشتباهات قضایی، حق انتخاب وکیل از مهم‌ترین حقوق قضایی شهروندی محسوب می‌گردد (سلیمی، ۱۳۹۶).

نقش حقوق شهروندی در مدیریت سیاسی فضا

همانطور که اشاره شد، شهروندی یک موقعیت عضویت است که مجموعه‌ای از حقوق، وظایف و تعهدات و مشارکت و هویت را شامل می‌شود. این اصطلاح بیانگر منزلتی است که از طریق قانون به افراد اعطا می‌شود و نشان می‌دهد که اشخاص به اعتبار جایگاهشان در اجتماع یا واحد سیاسی دارای حقوق و وظایفی هستند. از جمله ابعاد حقوق شهروندی، حقوق سیاسی شامل مشارکت و دموکراسی است. به طور کلی نقش دموکراسی و مشارکت به عنوان یک حق شهروندی را می‌توان به این صورت در فرایند مدیریت سیاسی فضا تشریح نمود: مردم (ملت) با شرکت در فرآیند انتخابات نمایندگان خود را برمی‌گزینند، این نمایندگان با وضع قوانین و مقررات به مدیریت سیاسی فضای جغرافیایی می‌پردازند و به زندگی اجتماعی-سیاسی مردم شکل می‌دهند (حافظنیا و همکاران، ۱۳۹۰).

مدل مفهومی شماره ۱: نقش حقوق شهروندی در مدیریت سیاسی فضا

مشارکت در انتخاب رهبری

مجلس خبرگان رهبری

مجلس خبرگان رهبری از نهادهای اساسی در نظام جمهوری اسلامی است. اهمیت فوق‌العاده این مجلس از آنجاست که مطابق قانون اساسی (اصل ۱۱۱ و ۱۰۷) وظایف تعیین رهبر و نظارت بر استمرار شرایط رهبری را بر عهده دارد. از این رو به همان اندازه که رهبری در نظام جمهوری اسلامی جایگاه بلندی دارد، نقش مجلس خبرگان نیز بسیار حساس و حیاتی است. از آنجا که طبق قانون اساسی رهبری باید از لحاظ علمی و فقهت و همچنین تقوا و خودسازی جامع‌الشرایط باشد و تدبیر و تشخیص لازم را در حوادث مهم داشته باشد، بنابراین باید اعضای مجلس خبرگان از نظر علمی و فقهی متخصص و آشنا و دارای بینش سیاسی و اجتماعی باشند تا بتوانند رهبر را تعیین کنند (نوروزی و باقری، ۱۳۹۱).

در ایران برای انتخاب رهبر، یک نماینده از هر استان برای عضویت در مجلس خبرگان رهبری توسط مردم انتخاب می‌شود، که در استان‌های با بیش از یک میلیون نفر جمعیت، به ازای هر ۵۰۰ هزار نفر یک نماینده افزوده می‌شود. جمع نمایندگان منتخب استان‌ها، مجلس خبرگان رهبری را تشکیل می‌دهند که با توجه به ویژگی‌ها و شرایطی که در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران برای رهبری مشخص شده، فردی را که از منظر فقهت و رهبری دینی و نیز زعامت و رهبری سیاسی دارای آن شرایط باشد، به عنوان ولی فقیه انتخاب می‌کنند. اعضای خبرگان در ایران برای مدت ۸ سال انتخاب می‌شوند و علاوه بر تعیین رهبر، وظیفه نظارت بر کارها و شرایط او را نیز به عهده دارند (سایبانی و همکاران، ۱۳۹۵).

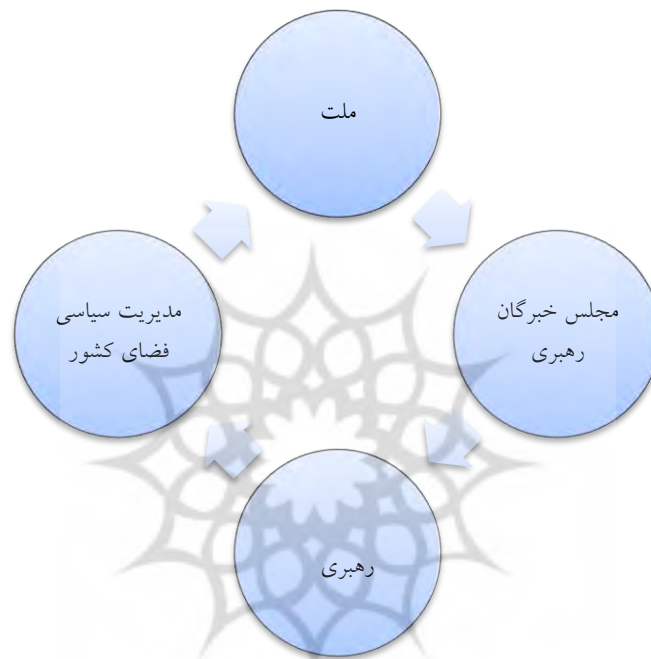
رهبر جمهوری اسلامی ایران، رئیس کشور و بالاترین مقام رسمی آن است که با رای دو سوم نمایندگان مجلس خبرگان رهبری به مدت نامحدود برگزیده می‌شود. اما بر اساس اصل ۱۱۱ قانون اساسی در صورتی که رهبر از انجام وظایف خود ناتوان شود یا یکی از ویژگی‌های رهبری را از دست دهد، مجلس خبرگان رهبری می‌تواند وی را از مقامش برکنار یا خلع کند.

برخی از وظایف و اختیارات رهبری:

۱. نظارت بر حسن اجرای سیاست‌های کلی نظام

۲. فرمان همه پرسى

۳. اعلام جنگ و صلح و بسیج نیروهای مردمی
۴. حل اختلافات و تنظیم روابط قوای سه گانه
۵. فرماندهی عالی نیروهای نظامی و انتظامی
۶. رییس سازمان صدا و سیما (سایبانی و سالاری، ۱۳۹۵).

مدل مفهومی شماره ۲: مشارکت در انتخاب رهبری

مشارکت در انتخاب رئیس جمهور

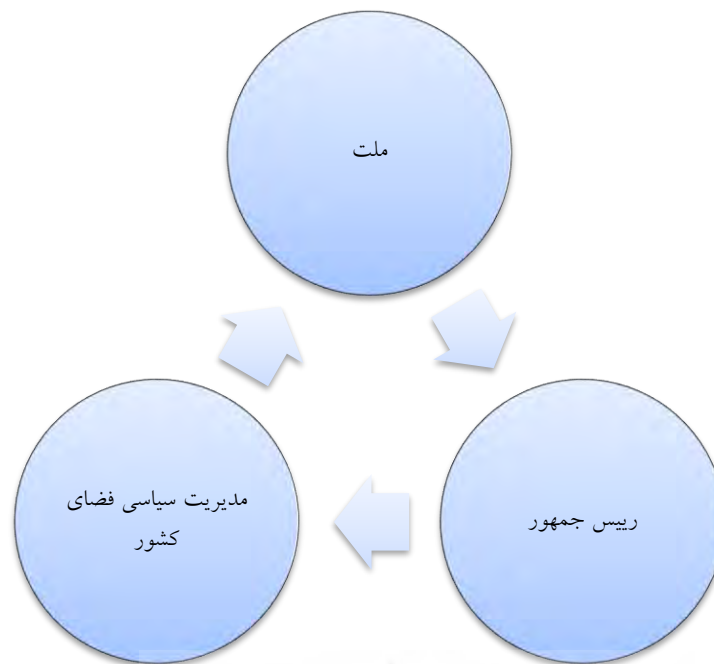
مطابق اصل ۱۱۳ قانون اساسی ایران، پس از مقام رهبری رییس جمهور عالیترین مقام رسمی کشور است و مسئولیت اجرای قانون اساسی و ریاست قوه مجریه را جز در اموری که مستقیماً به رهبری مربوط می‌شود، بر عهده دارد. رییس جمهور باید از میان رجال مذهبی و سیاسی که واجد شرایط زیر باشند انتخاب گردد:

- ایرانی الاصل،
- تابع ایران،
- مدیر و مدبر،
- دارای حسن سابقه و امانت و تقوی،
- مومن و معتقد به مبانی جمهوری اسلامی ایران و مذهب رسمی کشور (اصل ۱۱۵ قانون اساسی).

مطابق اصل ۱۱۴ قانون اساسی، رئیس جمهور برای مدت چهار سال با رای مستقیم مردم انتخاب می‌شود و انتخاب مجدد او به صورت متوالی تنها برای یک دوره بلامانع است.

در رابطه با وظایف رئیس جمهور می‌توان گفت، امضای عهدنامه‌ها، مقاله‌نامه‌ها، موافقت‌نامه‌ها و قراردادهای دولت ایران با سایر دولت‌ها و همچنین امضای پیمان‌های مربوط به اتحادیه‌های بین‌المللی پس از تصویب مجلس شورای اسلامی با رئیس جمهور یا نماینده قانونی او است. همچنین، رئیس جمهور مسئولیت امور برنامه و بودجه و امور اداری و استخدامی کشور را مستقیماً بر عهده دارد و می‌تواند اداره آنها را به عهده دیگری بگذارد. (اصل ۱۲۵ و ۱۲۶ قانون اساسی). علاوه بر این‌ها، طبق اصل ۱۴۷ قانون اساسی دولت باید در زمان صلح از افراد و تجهیزات فنی ارتش در کارهای امدادی، آموزشی، تولیدی، و جهاد سازندگی، با رعایت کامل موازین عدل اسلامی استفاده کند در حدی که به آمادگی رزمی آسیبی وارد نیاید (پایگاه اطلاع رسانی ریاست جمهوری، ۱۳۹۷).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مدل مفهومی شماره ۳: مشارکت در انتخاب رئیس جمهور

مشارکت مردم در انتخاب اعضای مجلس شورای اسلامی

مجلس شورای اسلامی رکن اصلی نهاد قانون‌گذاری در کشور ایران است که وظیفه انحصاری وضع قانون و نظارت بر اجرای آن را در جمهوری اسلامی بر عهده دارد. در قانون اساسی مشروطه و قانون اساسی جمهوری اسلامی پیش از بازنگری نام این نهاد مجلس شورای ملی بوده است. هر چند که در ۳۱ تیر ۱۳۵۹ نمایندگان مجلس این نهاد را «مجلس شورای اسلامی» نامگذاری کردند.

مصوبات مجلس شورای اسلامی اگر مورد تأیید شورای نگهبان قرار گیرند، برای اجرا به رئیس جمهور ابلاغ می‌شوند. مجلس شورای اسلامی از سایر قوا مستقل است.

بر طبق اصل ۶۲ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، مجلس شورای اسلامی از نمایندگان ملت که به‌طور مستقیم و با رأی مخفی انتخاب می‌شوند تشکیل می‌گردد. دوره نمایندگی در این مجلس چهار سال است که انتخابات هر دوره باید پیش از پایان دوره قبل برگزار شود، به‌طوری‌که کشور در هیچ زمان بدون مجلس نباشد.

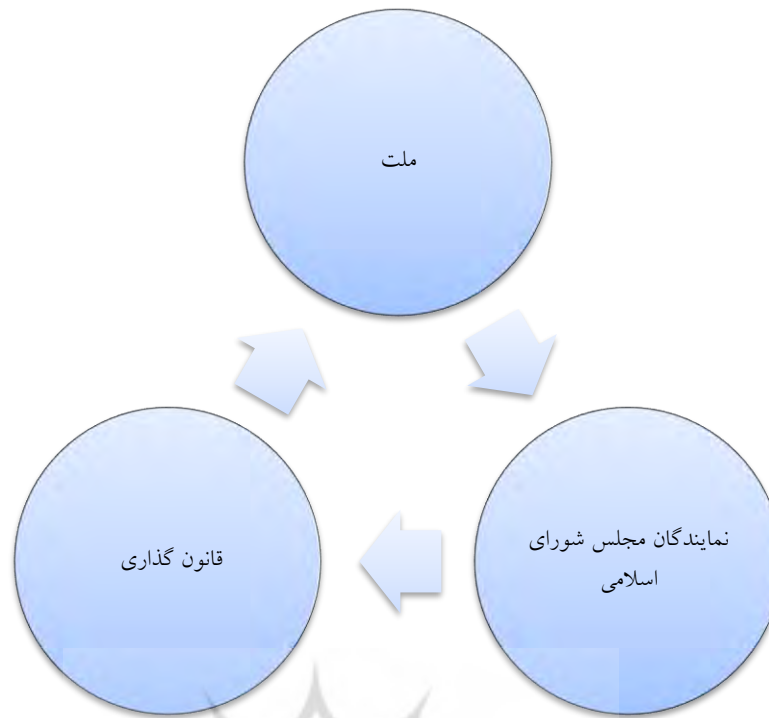
عده نمایندگان مجلس ۲۷۰ نفر است و از تاریخ همه‌پرسی سال ۱۳۳۸ پس از هر ده سال، با در نظر گرفتن عوامل انسانی، سیاسی، جغرافیایی و نظایر آن‌ها حداکثر بیست نفر نماینده می‌تواند اضافه شود. زرتشتیان و کلیمیان هر کدام یک نماینده و مسیحیان آشوری و کلدانی مجموعاً یک نماینده و مسیحیان ارمنی جنوب و شمال هر کدام یک نماینده انتخاب می‌کنند. محدوده حوزه‌های انتخابیه و تعداد نمایندگان را قانون معین می‌کند. هم اکنون دوره دهم مجلس شورای اسلامی است و تعداد نمایندگان آن ۲۹۰ نفر می‌باشد.

پس از برگزاری انتخابات، جلسات مجلس شورای اسلامی با حضور دو سوم مجموع نمایندگان رسمیت می‌یابد و تصویب طرحها و لوایح طبق آیین‌نامه مصوب داخلی انجام می‌گیرد مگر در مواردی که در قانون اساسی حدنصاب خاصی تعیین شده باشد. برای تصویب آیین‌نامه داخلی موافقت دو سوم حاضران لازم است.

مذاکرات مجلس شورای اسلامی باید علنی باشد و گزارش کامل آن از طریق رادیو و روزنامه رسمی برای اطلاع عموم منتشر شود. تنها در شرایط اضطراری و در صورتی که رعایت امنیت کشور ایجاب کند، به تقاضای رئیس‌جمهور یا یکی از وزراء یا ده نفر از نمایندگان، جلسه غیر علنی تشکیل می‌شود. مصوبات جلسه غیر علنی در صورتی معتبر است که با حضور شورای نگهبان به تصویب سه چهارم مجموع نمایندگان برسد. گزارش و مصوبات این جلسات باید پس از بر طرف شدن شرایط اضطراری برای اطلاع عموم منتشر گردد. نهادهای وابسته مجلس شورای اسلامی عبارتند از: مرکز پژوهش‌ها، مرکز تحقیقات اسلامی، کتابخانه، موزه و مرکز اسناد، دیوان محاسبات و خبرگزاری خانه ملت (پایگاه اطلاع‌رسانی مجلس شورای اسلامی، ۱۴۰۰).

برخی وظایف و اختیارات مرتبط با مجلس شورای اسلامی عبارت است از:

- تصویب بودجه سالیانه کشور،
- استیضاح وزیران و رئیس‌جمهور،
- تقاضای همه‌پرسی،
- تحقیق و تفحص در هر یک از امور کشور (پایگاه اطلاع‌رسانی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۴۰۰).

مدل مفهومی شماره ۴: مشارکت در انتخاب اعضای مجلس شورای اسلامی

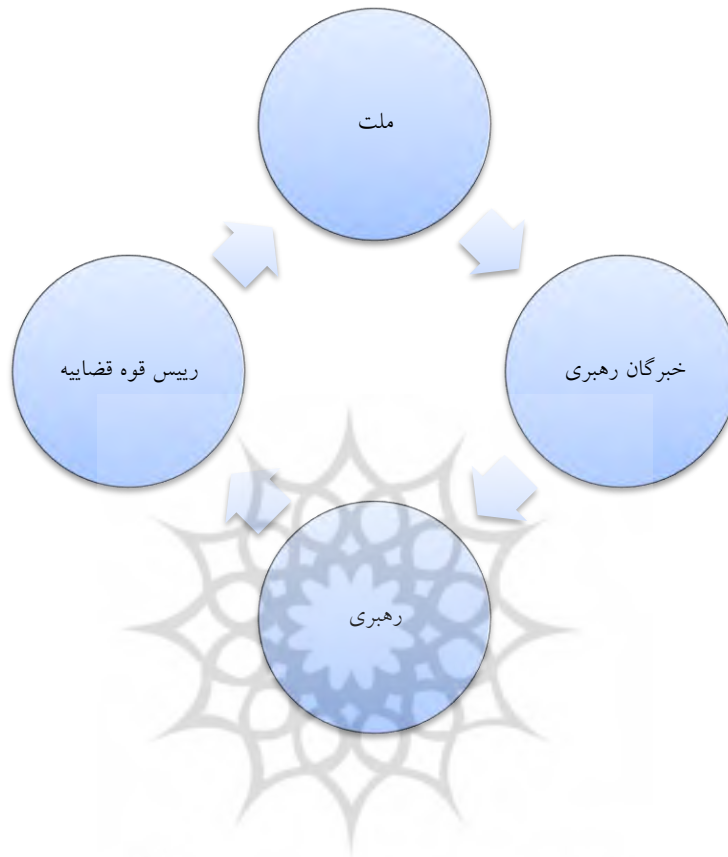
مشارکت مردم در قوه قضاییه

قوه قضاییه جمهوری اسلامی ایران، قوه‌ای است مستقل که پشتیبان حقوق فردی و اجتماعی و مسوول تحقق بخشیدن به عدالت در ایران است. رییس قوه قضاییه توسط رهبر جمهوری اسلامی ایران به مدت ۵ سال به این سمت منصوب می‌شود که باید مجتهد عادل و آگاه به امور قضایی و مدیر و مدبر باشد.

وظایف قوه قضاییه:

برقراری عدالت و دفاع شجاعانه و قدرتمندانه از مستضعفان و محرومان در همه ابعاد از جمله ابعاد قضایی، اقتصادی، اجتماعی؛ احساس اطمینان و آرامش مردم، دفاع از حقوق آحاد جامعه به دور از هرگونه تمایز و مجازات بدون اغماض تضييع کنندگان حقوق مردم؛ فراهم سازی امنیت شهروندان از جمله امنیت

اقتصادی، اجتماعی، اخلاقی و حیثیتی؛ جلوگیری از ایجاد فساد و زیر نظر گرفتن گلوگاه های فساد و برخورد قاطعانه با آن (درگاه ملی قوه قضائیه، ۱۴۰۰).

مدل مفهومی شماره ۵: مشارکت در انتخاب رییس قوه قضائیه

شوراهای اسلامی شهر و روستا

برای پیشبرد سریع برنامه های اجتماعی، اقتصادی، عمرانی، بهداشتی، فرهنگی، آموزشی و سایر امور رفاهی از طریق همکاری مردم با توجه به مقتضیات محلی اداره امور هر روستا، بخش، شهر و شهرستان یا استان با نظارت شورایی به نام شورای روستا، بخش، شهر و شهرستان یا استان صورت می گیرد و به منظور جلوگیری از تبعیض و جلب همکاری در تهیه برنامه های عمرانی و رفاهی استانها و نظارت بر اجرای هماهنگ آن، شورای عالی استانها مرکب از نمایندگان شوراهای استانها تشکیل می شود. انتخاب کنندگان و انتخاب

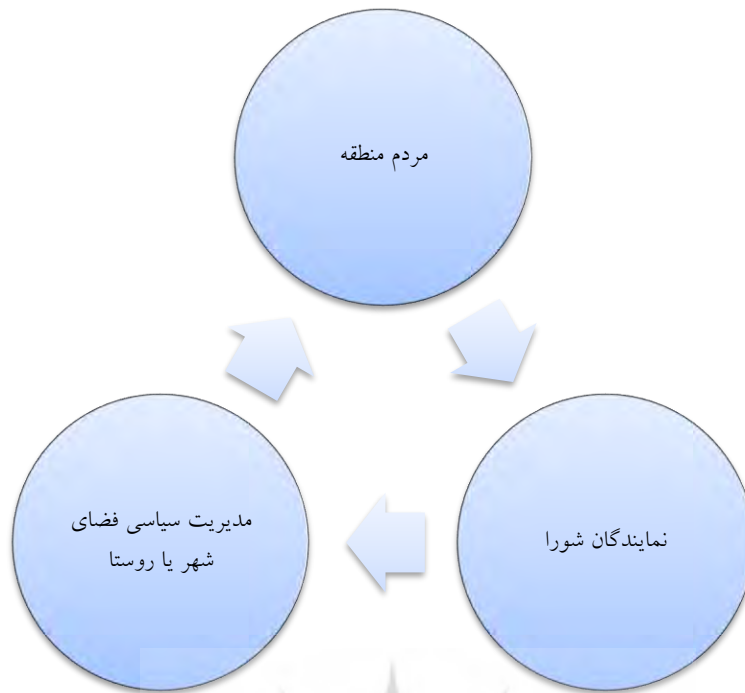
شوندگان و حدود وظایف و اختیارات و نحوه انتخاب و نظارت شوراهای مذکور و سلسله مراتب آنها را که باید با رعایت اصول وحدت ملی و تمامیت ارضی و نظام جمهوری اسلامی و تابعیت حکومت مرکزی باشد قانون معین می‌کند (اصل صدم قانون اساسی). انتخاب اعضای شوراهای روستا و شهر به صورت مستقیم، عمومی، با رای مخفی و اکثریت نسبی آرا است (ماده ۴ قانون اصلاح قانون تشکیلات شوراهای اسلامی کشور، ۱۳۶۵).

وظایف شورای شهر:

انتخاب شهردار، نظارت، پژوهش و برنامه ریزی و تصویب بودجه، بررسی و شناخت کمبودها، نیازها و نارسایی های اجتماعی، فرهنگی، آموزشی، بهداشتی، اقتصادی، رفاهی و... حوزه انتخابیه و تهیه طرح ها و پیشنهادهای اصلاحی و راه حل های کاربردی، نظارت بر حسن اجرای مصوبات شورا و طرح های مصوب در امور شهرداری و سایر سازمان های خدماتی، برنامه ریزی در خصوص مشارکت مردم در انجام خدمات اجتماعی، اقتصادی، عمرانی، فرهنگی و... نظارت بر حسن اداره و حفظ سرمایه و دارایی های نقدی، جنسی و اموال منقول شهرداری، تصویب این نامه های پیشنهادی شهرداری پس از رسیدگی به آن، تایید صورت جامع درآمد هزینه شهرداری، تصویب لوایح و برقراری یا لغو عوارض، نظارت بر امور بهداشتی، اماکن عمومی، ایجاد گورستان و ..

وظایف شوراهای روستا:

انتخاب دهیار، نظارت و پیگیری اجرای طرح ها و پروژه های عمرانی اختصاص یافته به روستا، بررسی و شناخت کمبودها، نیازها و نارسایی های موجود در روستا و تهیه طرح در این زمینه، جلب مشارکت و خودیاری مردم و همکاری با مسوولان اجرایی، همکاری با مسوولان ذی ربط برای احداث، اداره، نگهداری و بهره برداری از تاسیسات عمومی و ...

مدل مفهومی شماره ۶: مشارکت در انتخاب شوراهای اسلامی شهر و روستا

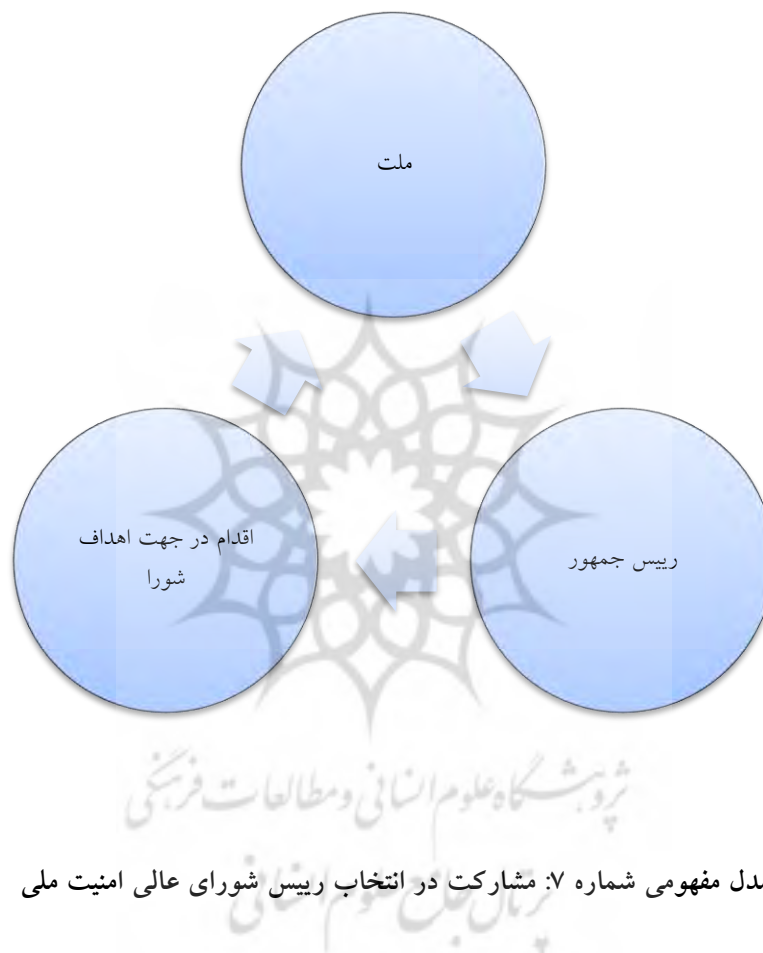
شورای عالی امنیت ملی

شورای عالی امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، شورایی است که به منظور تأمین منافع ملی و پاسداری از انقلاب ۱۳۵۷ و تمامیت ارضی و حاکمیت ملی ایران، به ریاست رئیس‌جمهور تشکیل می‌گردد. این شورا مهمترین وزنه تصمیم‌گیری در سیاست خارجی و امور دفاعی و امنیتی کشور محسوب می‌شود. اعضای این شورا را مقامات عالی‌رتبه سیاسی، نظامی و اطلاعاتی ایران تشکیل می‌دهند. دبیر شورای عالی امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران با انتخاب مستقیم رئیس‌جمهور تعیین می‌شود و مسئولیت اداره دبیرخانه و نظارت بر اجرای صحیح تصمیمات و مصوبات شورا و امور اداری و اجرایی شورا را بر عهده دارد. مطابق روال مرسوم در اغلب موارد دبیر شورای عالی امنیت ملی پس از انتخاب از سوی رئیس‌جمهور، به طور همزمان از سوی رهبر معظم انقلاب به عنوان نماینده رهبری در شورا نیز منصوب می‌شود.

بر اساس اصل ۱۷۶ قانون اساسی ایران، وظایف این شورا عبارتند از:

تعیین سیاست‌های دفاعی-امنیتی کشور، در محدوده سیاست‌های کلی تعیین شده از طرف رهبر انقلاب. هماهنگ نمودن فعالیت‌های سیاسی، اطلاعاتی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در ارتباط با تدابیر کلی دفاعی-امنیتی.

بهره‌گیری از امکانات مادی و معنوی کشور برای مقابله با تهدیدهای داخلی و خارجی (تابناک، ۱۴۰۰).

نتیجه‌گیری

مفهوم شهروندی به عنوان منزلتی اجتماعی در نگرش به جامعه مدنی تلقی می‌شود و شهروند به عنوان عضو یک جامعه سیاسی فردی است که دارای حقوق و وظایفی در ارتباط با این عضویت می‌باشد. توجه به حقوق شهروندی در هر جامعه‌ای باعث قوام، مشروعیت و استمرار نظام سیاسی حاکم می‌شود. این حقوق دارای ابعاد مدنی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و قضایی می‌باشد و چگونگی کمیت و کیفیت بهره‌مندی از آن در

هر جامعه‌ای از شاخص‌های توسعه و از مولفه‌های حکمرانی خوب می‌باشد. امروزه در جامعه ایران اسلامی، حقوق شهروندی در راستای مدیریت سیاسی فضا، که عبارت است از توسعه فضا، چه در سطح خرد و چه در سطح کلان تا بر پایه روندهای ایجاد شده، بهره‌برداری عقلانی از امکانات و توان بالقوه منابع طبیعی و انسانی در مسیر توسعه متعادل و موزون کشور و مناطق هدایت گردد، مورد توجه قرار دارد. شهروندان ایرانی با شرکت در انتخابات به صورت مستقیم و غیر مستقیم در انتخاب رهبری، ریاست جمهوری، اعضای مجلس شورای اسلامی، رییس قوه قضائیه، اعضای شوراهای اسلامی شهر و روستا و نیز رییس شورای عالی امنیت ملی نقش ایفا می‌کنند و افراد منتخب با به اجرا گذاشتن سیاست‌های مختلف به مدیریت سیاسی فضا در پهنه کشور می‌پردازند.

منابع

- ۱- جان‌پرور، محسن؛ عباسی، فرید (۱۴۰۰)، مناسبات ایران و ترکیه از منظر منابع آبی، فصلنامه جغرافیا و روابط انسانی، دوره ۱۳، شماره ۴، صص ۴۴-۵۶
- ۲- طاهری، محسن (۱۳۹۵)، نقد و بررسی جایگاه حقوق شهروندی در نظام حقوقی ایران با نگاهی به منشور حقوق شهروندی، همایش ملی تبیین حقوق شهروندی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد سمنان؛
- ۲- محسنی، رضاعلی (۱۳۸۹)، ابعاد و تحلیل حقوق شهروندی؛ راه کارهایی برای تربیت و آموزش حقوق شهروندی، فصلنامه مطالعات سیاسی، سال سوم، شماره دهم، صص ۱۴۴-۱۱۷؛
- ۳- سلیمی، علی (۱۳۹۶)، بررسی اصول و مبانی حقوق شهروندی در نظام اداری ایران، مجله بین‌المللی پژوهش ملل، دوره سوم، شماره بیست و هفتم، صص ۷۳-۶۷؛
- ۴- فلاح‌زاده، علی محمد (۱۳۸۶)، نسبت حقوق شهروندی و حقوق بشر، مجله حقوقی دادگستری، شماره پنجاه و هشت، صص ۶۳-۳۷؛
- ۵- بیات کمیتکی، مهناز؛ یزدان پناه، زین‌العابدین؛ بالوی، مهدوی (۱۳۹۷)، از حقوق بشر تا حقوق شهروندی؛ از فعالیت تا مشارکت، فصلنامه دیدگاه‌های حقوقی قضایی، دوره بیست و سوم، شماره هشتاد و دوم، صص ۱-۳۰؛

- ۶- حافظ‌نیا محمدرضا؛ رومینا، ابراهیم؛ احمدی‌پور، زهرا؛ قانی، علی اصغر (۱۳۹۰)، مدیریت سیاسی فضا در سیستم‌های بسیط متمرکز، فصلنامه ژئوپلیتیک، سال نهم، شماره اول، ص ۳۱-۱؛
- ۷- محمدشاهی، حمیدرضا؛ اخباری، محمد؛ بیژنی، علی؛ مهدوی، منوچهر (۱۳۹۸)، سازماندهی سیاسی فضا و مدیریت پیشگیری انتظامی از جرم با تاکید بر قابلیت‌های ژئوپلیتیکی، فصلنامه علمی دانش انتظامی غرب استان تهران، دوره ششم، شماره بیست و دوم، ص ۱۱۸-۹۵؛
- ۸- نوروزی، محمدجواد؛ باقری، علی اکبر (۱۳۹۱)، بررسی و تحلیل جایگاه رهبری در نظام جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه پژوهش‌های انقلاب اسلامی، سال اول، شماره سوم، ص ۲۰۸-۱۸۵؛
- ۹- سایبانی، علیرضا؛ سالاری، امین‌اله (۱۳۹۵)، بررسی جایگاه رهبری از منظر حکومت اسلامی و قانون اساسی، ماهنامه پژوهش ملل، دوره دوم، شماره پانزدهم؛
- ۱۰- پایگاه اطلاع‌رسانی مجلس شورای اسلامی (۱۴۰۰).
<https://rc.majlis.ir/fa/law/show/132304>
- ۱۱- پایگاه اطلاع‌رسانی مجلس شورای اسلامی (۱۴۰۰). [/https://www.parliran.ir](https://www.parliran.ir)
- ۱۲- درگاه ملی قوه قضاییه (۱۴۰۰). [/https://eadl.ir](https://eadl.ir)
- ۱۳- خبرگزاری تابناک (۱۴۰۰). <https://www.tabnak.ir/fa/tags/6235/1>

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 پرتال جامع علوم انسانی